

HAYEK VE FRIEDMAN ÖZELİNDE NEO-LİBERAL DÜŞÜNCENİN MUHAFAZAKÂR SİYASETE ETKİSİ: THATCHER DÖNEMİ

THE IMPACT OF THE NEO-LIBERAL THINKING OF HAYEK AND FRIEDMAN ON CONSERVATIVE POLITICS IN BRITAIN: THE THATCHER ERA

M.TURGUT DEMİRTEPE* • AHMET N.HELVACI**

ABSTRACT

Liberalism is a long-lasting ideology which serves as a reference point for almost all countries even though it doesn't always enjoy a recurrence of its most glorious times. The main reason behind this is the achievement of a modern and universal quality by the main principles of liberal thought such as liberty, free markets, individualism, and legality, as well as the ideology's ability to adapt rapidly changing conditions at every stage. A novel form of liberalism emerged with the name "New Right" as a result of the ideology's harmonization with conservatism within the global context of 1970s which was marked by a renewed round of economic crises. The architects of this new line of argument were Friedrich A. Hayek and Milton Friedman, and Margaret Thatcher was its first and foremost practitioner. Thatcher was not only an intellectual disciple of this new political wave, but also the most important figure who carried its principles into effect during her term of office..

Keywords: Margaret Thatcher, Friedrich A. Hayek, Milton Friedman, Liberalism, Conservatism, New Right, Conservative Party

ÖZ

Liberalizm her zaman görkemli dönemlerini tecrübe etmese de etkisi en uzun dönemli olan ve hemen hemen her ülkede atıfta bulunulan bir ideolojidir. Bunun temel nedeni özgürlük, serbest piyasa, bireycilik ve hukukilik ilkelerinin modern ve evrensel niteliklerinin yanında, her aşamada kendisini değişen koşullara uyarlayabilmesidir 1970'li yıllarda tekrar baş gösteren küresel ekonomik krizin etkisiyle liberalizm yeniden bu türden bir adaptasyonu gerçekleştirerek muhafazakârlıkla uyumlulaşan yeni bir terkibi, Yeni Sağ'ı ortaya çıkarmıştır. Bu yeni terkinin düşünsel mimarları Friedrich A. Hayek ve Milton Friedman olmuş, pratik gerçekleştiricilerin başında da Margaret Thatcher yer almıştır. Thatcher bu akımın sadece düşünsel takipçisi değil, iktidarı döneminde hayatiyete geçirdiği somut politikalarla da en önemli uygulayıcısıdır.

Anahtar Kelimeler: Margaret Thatcher, Friedrich A. Hayek, Milton Friedman, Liberalizm, Muhafazakârlık, Yeni Sağ, Muhafazakâr Parti

* Dr., Siyaset Bilimci

Margaret Thatcher 1975’de parti liderliğine geldikten sonra Kasım 1990’a kadar İngiliz siyasal yaşamının en dominant figürü olarak temayüz etti. Bu 15 yıl içinde üç genel seçimi kazanarak 19. yüzyılın başından o güne kadar hiç bir siyasal lidere nasip olmayan bir başarıya imza attı. Başbakanlığının etkisi İngiliz siyasal yaşamının değişik yönleri üzerinde ciddi dönüşümlere yolaçacak denli derin bir iz bıraktı. Margaret Thatcher, siyasal felsefesi bir ulusu geniş düzeyde etkilemiş ve adı bir “izm”le anılan (Thatcherizm) nadir politikacılardan¹.

Bu ideoloji Thatcher’in başbakanlığı bırakmasıyla da sona ermedi. Kendisinden sonra iktidara gelen Muhafazakâr Parti lideri John Major tamamen ve İşçi Partisi lideri Tony Blair dönemlerinde de önemli ölçüde bu ideoloji kendini devam ettirebilmeyi başardı.²

İngiliz siyasal yaşamına bu ölçüde derin bir etkide bulunan Thatcher’in görüşlerinin oluşumunda bir çok politik figür ve düşünürü işaret etmek mümkün olmakla birlikte, Friedrich A. Von Hayek ve Milton Friedman’ın etkisi özeldir. Bu iki düşünürün özellikle de serbest piyasacı ana güzergahın belirlenip savunulmasında ve parti liderliği üzerinde çok temel etkileri olduğunu söylemek abartı sayılmamalıdır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, her ikisinin ismi birlikte anılmasına rağmen Hayek ve Friedman’ın fikirleri tıpatıp aynı değildir. Her iki düşünür de birbirlerinin alanında söz söyleme yetkinliğine sahip olmasına rağmen Hayek’in diskur belirleyici sosyal bilimciliği, Friedman’ın da ekonomistliği ağır basar. Her ikisi de Thatcher üzerinde etkilidir, ancak Hayek’in etkisi Muhafazakâr Partililer için yeni köklerin keşfinde ve serbest piyasacı ana güzergahın belirlenmesinde -özellikle hukukilik ilkesi, devletin sınırlandırılması ve sol politikaların eleştirisi- Friedman’ın etkisi ise daha somut makro ekonomik (monetarizm) politikalarda görülür.

* Doç. Dr. Polis Akademisi

** Dr., Kastamonu Pınarbaşı Kaymakamı

1 Bununla birlikte Thatcher’in siyasal felsefesinin “izm” ile anılması, “Thatcherizm”in Liberalizm, Muhafazakarlık ya da Marksizm gibi bileşenleri arasında uyum bulunan somut bir ideoloji olduğu anlamına gelmemektedir. Bu konudaki görüşlerin ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz., Eric J. Evans, *Thatcher and Thatcherism*, (Abingdon: Routledge, 2013), ss. 2-5

2 Siyaset üzerindeki bu denli etkisine karşın, Thatcher’in İngiliz toplumunun değerlerini dönüştürmekte aynı ölçüde başarılı olamadığı, bu nedenle kamuoyu düzeyinde mirasının sınırlı olduğu da öne sürülmüştür. Ivor Crewe, “Values: The Crusade that Failed”, Dennis Kavanagh & Anthony Seldon (Ed.), *The Thatcher Effect: A Decade of Change*, (Oxford: Oxford University Press, 1989), s. 250. Ayrıca, bkz., Ivor Crewe, “The Thatcher Legacy”, Anthony King et al (Ed.), *Britain at the Polls 1992*, (Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1993), ss. 1-28.

Hayek'in düşüncelerinin Friedman'inkiler gibi bütünüyle uygulama alanı bulamadığı iddia edilse de bunun tam anlamıyla doğru olduğu tartışmalıdır. Çünkü Hayek'in etkisini –fikirlerin felsefi doğası gereği- Friedman'inkilerde olduğu gibi bire bir sayılabilir politikalarda aramamak gerekir. Diğer taraftan Friedman da Thatcher hükümetlerinin tüm döneminde değil, özellikle ilk döneminde çok önemli bir etkiye sahip olmuştur. Monetarizm deneyimi 1981'de yaşanan kriz nedeniyle kısa sürmüş ve 1987'ye kadar süreç içinde kademeli olarak terkedilmiştir.

Muhafazakârlığın serbest piyasacı formu İngiliz Muhafazakâr Parti içinde derin köklere sahip olmasına karşın,³ 1930 sonrası süreçte gölgelenmiş ve yerini devlet müdahaleci Keynesyen politikalara bırakmıştı. Bu damarın neo-liberal politikalar bağlamında yeniden canlanmasında ana faktörler, Friedman ve Hayek'in eserleri, –özellikle “The Constitution of Liberty” (Özgürlüğün Anayasası) çok önemlidir- Institute of Economic Affairs, the Adam Smith Institute ve the Centre for Policy Studies gibi think tank kuruluşlarının çalışmaları ve pratik politika bağlamında da Sir Keith Joseph ve Thatcher'in Muhafazakâr Parti içi etkinliği oldu (<http://www.margaretthatcher.org/archive/Hayek.asp>).

Bu makalede Hayek ve Friedman'ın bir düşünsel akım olarak Yeni Sağ'a kaynaklık etmiş fikirlerinin politik düzlemde yansımalarına değinilip, özellikle Thatcher dönemi Muhafazakâr Parti politikaları ile kesişme ve ayrışma noktalarına işaret edilecektir.

Neo-liberal Dönemi Hazırlayan Ekonomik ve Politik Koşullar

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Thatcher'in liberalizmi rasyonalist köktenci liberallerinkinden ciddi oranda ayrışır. Onun liberalizminde Jeremy Bentham'in geleneksel kurumlara karşıt rasyonalist tutumu ya da John Stuart Mill'in özel alana ait ya da ahlaki konulardaki bireyciliğinden eser yoktur (Leach, 1987; 159). Toplumun belli değerler eşliğinde şekillendirilebileceği yönünde bir politika izleyen Thatcher'in yaklaşımı bu yönüyle Hayek'in düşünceleriyle örtüşür. Thatcher'in üzerinde Hayek ve Friedman etkisi öylesine derindir ki, Thatcher konuşmalarında geçmişin karizmatik Muhafazakâr Parti lider ve düşünürlerinden çok daha fazla bu iki düşünürü atıfta bulunmuş ve parti milletvekilleri ve üyelerini bu düşünürlerin yapıtlarını incelemeye davet etmiştir (Leach, 1983; 10, 11).

3 Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz., William Howard Greenleaf, *The Ideological Heritage*, (Oxfordshire: Routledge, 2003), ss. 263-308.

Muhafazakâr Parti'nin geçmişine göz attığımızda, partinin liberal ekonomik politikalara yabancı olmadığı, dönem dönem sosyo-ekonomik koşullarla bağlantılı olarak bu yönde politikalar uyguladığı görülebilir. Liberal Parti'de klasik liberal düşüncenin düşüşü, kısmi olarak, serbest piyasanın çözümede başarısız olduğu sosyal problemlere yönelik kamuoyundaki yaygın reform talebiyle yakından bağlantılıydı. Liberal Parti'nin kolektivist nitelikli reform programı, Muhafazakâr Parti'nin burjuva sınıfının talepleri doğrultusunda ekonomik liberalizme sahip çıkması sonucunu getirdi. Ancak, serbest piyasanın önemine ilişkin görüşler, güçlü küresel sol -özellikle de işçi hareketleri- etkisiyle oluşan kolektivist ve müdahaleci hükümetlerin oluşturduğu dalga ile gölge altında kaldı. Kolektivist düşünceler I. Dünya Savaşı ile birlikte politik karar mekanizmaları ve geniş bir seçmen kitlesi arasında güçlendi. Bu dalga dönemin ağır ekonomik koşulları nedeniyle öylesine etkili olmuştu ki, müdahaleci görüşler Muhafazakâr Parti içinde bile güçlü bir yankı bulabildi. Örneğin 1920 ve 1930'larda aralıklarla işbaşında olan Muhafazakâr Baldwin hükümeti Disraelci "Tek Ulus" yaklaşımı ile de bağlantılı kolektivist ve müdahaleci politikalar izledi (Garner & Kelly, 1993; 79). 1874-1880 yılları arasında Başbakanlık yapmış olan Muhafazakâr Parti lideri Benjamin Disraeli tarafından formüle edilmiş "Tek Ulus" yaklaşımı, sanayileşme ve eşitsizlik nedeniyle Britanya'nın zengin ve fakirlerden oluşan iki "ulus"a ayrıldığına işaret ederek, ülkede sınıflar arası giderek açılan makası kapatmak amacıyla toplumların üyelerinin birbirlerine karşı -özellikle de üst sınıfların alt sınıflara yönelik babacanca- sorumlulukları olduğu görüşüne dayanıyordu, ki bu yaklaşım Muhafazakâr Parti tarihinde -etkisi konjonktürel olarak değişmekle birlikte- Baldwin hükümeti örneğinde de görüldüğü üzere parti içinde her zaman önemli bir damarı oluşturmuştur.⁴

Hayek bu kolektivist eğilime işaret ederek, bunun önlenmesinin gereğine vurgu yaptı. Fakat, hedeflerini refah devleti anlayışının gerçekleştirilmesi ve işsizliğin önlenmesi olarak belirleyen İşçi Partisi ve Muhafazakâr Parti hükümetleri bu eğilime sahip çıktı. Savaş sonrası dönemde bu politikaların kamusal yararlılığına olan inanç Edward Heath hükümetinin (Haziran 1970 - Şubat 1974) düşüşüne kadar devam etti. Öte yandan, partinin içinde sıkı para kontrolü ve buna paralel olarak devletin alanının sınırlandırılmasını savunan bir klik de vardı. Bu eğilimin parti içi kökleri, partili bazı üyeler tarafından hükümetin ekonomide aşırı müdahalesine karşı mücadele etmek amacıyla "Aims of Industry" adında bir baskı grubunun 1942'de

4 "Tek Ulus" yaklaşımı için bkz., Andrew Heywood, *Political Ideologies*, (New York: Palgrave Macmillan, 2007), ss. 82-83.

kuruluşuna kadar gitmektedir.⁵ Benzeri amaçlarla, 1943’de deklarasyonunda “savaş sonrası dönemde iş dünyası ve özel yaşam üzerinde gereksiz yere devlet kontrolünü devam ettirmeyi amaçlayan bir güçlü hareketle mücadele etmeyi hedeflediğini” açıklayan “National League for Freedom” adında yeni bir oluşum kuruldu.⁶ 1950 ve 1960’larda etkisini giderek artıran ve Hayek’in “The Road to Serfdom” (Kölelik Yolu) kitabına adeta kutsal kitap derecesinde değer veren bu tür baskı grupları, entellektüel açıdan Margaret Thatcher’ın da dahil olduğu genç kuşak Muhafazakârlar üzerinde çok önemli bir etkide bulundu(Charnley,1998,129).

Nigel Lawson’un hatıralarında işaret ettiği gibi, bu genç kuşak Muhafazakârların Hayek ve Friedman gibi yeni “efsane”lere yönelmesinde büyük ölçüde etkili olan faktör, bu düşünürlerin günün koşullarında Hume, Burke ve Adam Smith’in geleneksel politik “hikmetlerini” sarahatle yeniden yorumluyor oluşuydu. Bu “hikmetleri” yeniden gündeme taşıyan ise, uygulanan politikaların başarısızlığı karşısında geleneğe dönerek onun üzerinden yeni bir yorumu mümkün kılan bir politik bağlamın varlığıydı (Lawson,1992;1041)’den aktaran (Hames &Adonis;1994;14).

Bir Güzergah Belirleyici Olarak Hayek

Hayek’in etkisi Thatcher öncesi dönemde kendisini ilk olarak 1958’de Enoch Powell’in Hazine’den sorumlu bakanlık görevinden istifa etmesinde açığa çıkardı. Powell’in bu politik tavrı, hükümetin savurganca kamu harcamaları yapmasına yönelik bir protestoydu. Powell’in gerek kamu harcamalarının sınırlandırılması konusundaki görüşü, gerekse merkezi planlamaya karşıt duruşu Hayek’in etkisini açıkça göstermektedir(Thomas,1992;199). Nitekim Powell, 1960’larda devlet kurumlarının özelleştirilmesi ve gelir vergileri oranlarının düşmesi konularındaki yaklaşımı, sendika karşıtlığı ve her türden ekonomik müdahaleciliğe yönelik olumsuz tavrı ile Muhafazakâr Parti içinde liberal görüşlerin adeta havarisi konumundaydı (Turner,2011;1954).

Bu noktada, Hayek’in Thatcher özelinde bu genç kuşak Muhafazakârlar üzerindeki etkisini çarpıcı bir biçimde ortaya koyan bir anekdotu aktarmak yerinde olacaktır. 1975’de Thatcher’ın parti başkanlığına yeni seçildiği

5 Organizasyonun görüşleri, faaliyetleri ve etkisi konusunda bkz., Jacque L’Etang, Public Relations in Britain, (Oxford: Routledge, 2003), ss. 85-87

6 “National League for Freedom” ve Muhafazakar Parti ile ilişkisi hakkında bkz., Paul Addison, The Road to 1945: British Politics and the Second World War, (London: Random House, 1994), Chapter 9.

dönemde bir parti toplantısında partinin önde gelenlerinden bir siyasetçi Muhafazakâr Parti'nin sağ ve sol uçlardan kaçınarak “orta yol”u hedefleyen pragmatik bir politika izlemesi gerektiği görüşünü seslendiren bir konuşma yapmaktadır. Konuşmacının konuşmasını bitirmesine bile tahammül etmeksizin, Thatcher çantasına uzanır ve içinden Hayek'in “The Constitution of Liberty” kitabını çıkarır. Kitabı herkesin göreceği şekilde kaldırır ve kararlı bir tonla “Bu, inandığımız şeydir” diyerek masaya sert olarak vurur (Ranelagh,1992,ix).

Hayek'in görüşlerinin Thatcher ve genç kuşak Muhafazakârlar arasında bu denli yankı buluyor oluşu, kendilerini İşçi Partisi hükümetlerinden olduğu kadar önceki Muhafazakâr Parti yönetimlerinden de ayırttıkları temel bir göstergesidir. Bu görüşler Muhafazakâr siyasetçiler arasında önceleri Muhafazakâr Parti'nin Politika Merkezi ve resmi danışma organları dışındaki farklı kuruluşlar tarafından yayılmıştır. Thatcher dönemi Muhafazakâr Parti politikalarının belirlenmesinde çok etkili olacak Sir Keith Joseph'in kurduğu the Centre for Policy Studies'in yanısıra, the Institute of Economic Affairs ve the Adam Smith Institute gibi think tank kuruluşları Yeni Sağ teorilerin pratik politikaya icra edildiği ana merkezler konumundaydı.⁷ Bütün bunlar Muhafazakâr Parti için yeni dönemde takip edilecek ana güzergahın belirlenmesi anlamına geliyordu ve Hayek bu sürecin en önemli ilham vericisiydi.

Hayek ekonomik sistemin kompleks bir düzenek olduğunu ve hükümet müdahalesi ile ekonomik değişkenlerin kontrol edilebilmesinin mümkün olmadığını savunuyordu. Benzer şekilde toplumun da kompleks bir fenomen olduğu “bir plan ya da dizaynın değil fakat insan hareketlerinin sonucu olarak ortaya çıkan spontane doğal bir düzenin varolduğu”nu dillendiriyordu (Kavanagh,1990;77). Hayek bu görüşlerini çoklukla sosyalizmin eleştirisinde dile getirmekte ve bunları sol ideolojinin öngördüğü gibi radikal yöntemlerle “üstten alta” bir değişimin mümkün olmadığını anlatmak için ifade etmekteydi. En ünlü makalelerinden biri olan “Intellectuals and Socialism”de Hayek sosyal değişimin entellektüeller üzerinden gerçekleştirilebileceğini öne sürüyordu. Ona göre fikrin ikinci el uğraşıcıları olan entellektüeller bir düşünceyi kabul edip kamuoyu tarafından özümsemelerini

7 Hayek ve Friedman'ın açtığı yoldan Yeni Sağ'ın ekonomik politikalarını geliştiren ve Thatcher dönemi politikaları üzerinde etkili olan akademisyen, ekonomist ve think tank kuruluşlarının ayrıntılı dökümü için, bkz. Join Thain, “Government and the Economy”, Bill Jones & Lynton Robins (Ed.), Two Decades in British Politics, (Manchester: Manchester University Press, 1992), ss. 230-232.

sağlamakta ve en sonunda da bu düşünce politikacılar üzerinde kabul baskısı oluşturan siyasal eylem haline gelmekteydi (Hayek, 1949).

Hayek, “The Constitution of Liberty” adlı eserinin ekinde yer verdiği “Why I am not a Conservative” isimli makalede açık bir şekilde belirttiği gibi klasik muhafazakâr bir düşünür değildir (Hayek,1960). Ancak özellikle daha özgür bir topluma ulaşma bağlamında sosyal değişim yaklaşımı muhafazakârlarla büyük benzerlikler göstermektedir. Yıllar içinde toplumun ortaya koyduğu denenmiş “kendiliğinden oluşan düzen”in insan aklından çıkmış olan her türlü plandan daha üstün olduğunu söylemektedir. Bu kapsamda en önem verdiği iki kurum özel mülkiyet ve ailedir (Hayek,1960).

Thatcher tarafından abartılı biçimi hayatiyete geçirilmeye çalışılan toplumu geleneksel normlara göre yeniden şekillendirme düşüncesi, Thatcher’ın uygulamaya çalıştığı türden, üstten alta bir mühendislik projesi anlamında Hayek’te yoktu. Ancak Hayek’in sosyal değişimde esas addettiği, yıllar içinde oluşan değerlerin önemine ilişkin vurgusu, açıklama derinliği ve sosyalist plancılığın taşıyıcı kurumlarına karşı verdiği mücadele bu değerlerin hakim konumunu sürdürmesini önemli addeden Thatcher gibi siyasetçiler için ilham kaynağı olacak düzeydeydi.

Bu kapsamda Hayek, Thatcher üzerinde özellikle sendikalara yönelik mücadelede doğrudan etkiliydi. Bunun temelde iki nedeni vardı. Birinci ve asıl neden –özellikle İngiltere’de- sendikaların buyurgan sol ajandanın topluma ve de hükümetlere dayatıldığı en önemli baskı grubu olmasıydı. Sendikaların tarih içerisinde almış olduğu ayrıcalıklar, onları Hayek’in gözünde toplumu yanlış yönlendiren, hak ettiklerinden daha fazla ün ve güce sahip bir kurum kılıyordu. Hayek, sendikaları serbest ekonomi ve özgür topluma tehdit olarak görüyor ve sendikaların buyurgan yönünün hukuk devleti ile geliştiğini söylüyordu (Baird,2005).

Thatcher’ın sendikalara karşı mücadelesinin ikinci nedeni ise ekonomi ile ilgiliydi. Bunun da kendi içinde birkaç ayağı vardı. İlki enflasyona ilişkindi. Bilindiği üzere, Yeni Sağ düşünürler tarafından enflasyonun nedeni, hükümetin doğasına içkin olarak açıklanır. Çoğulcu demokrasinin uygulandığı ülkelerde devlet baskı gruplarının etkisine açık olur. Hükümet seçmene “rüşvet” vererek desteğini devam ettirmek ister, halkın taleplerini karşılama amacıyla vergilendirme yoluna gidildiğinde ve bu süreci desteklemeye yönelik para basma yoluna yönelindiğinde, sonuç para arzı ve enflasyonda kontrol dışı bir artıştır. Bu süreçte baskı grupları önemli bir rol oynamakla beraber, Yeni Sağ düşünürler bu noktada asıl hükümetin baskı gruplarının etkisine

açık doğasını sorgularlar. Ancak, Hayek, enflasyona yol açan etkenin tek bir baskı grubu olduğunu öne sürdü; ki bu da sendikalardı. Hayek sendikaların grev hakkının yasal olarak kaldırılması gerektiği konusunda ısrarlıydı, aksi takdirde işsizlik, enflasyon ve diğer ekonomik sorunların tedavisinin mümkün olmadığını savunuyordu(Hayek,1980) aktaran (Auerbach, 1993;40).

Diğer eleştirisi ise sendikaların ekonomide oynadığı - ona göre - haksız rol üzerine idi. İngiltere’de hükümet ile baskı grupları arasında (özellikle de sendikalar) işbirliğine yönelik varolan tepkiler, özellikle Muhafazakâr Parti lideri Edward Heath’in Başbakanlığının son iki yılında ve 1974-78 İşçi Partisi hükümeti dönemindeki bazı uygulamalar nedeniyle en yüksek noktasına ulaşmıştı. Bu dönemde baskı gruplarının etkisi altında alınan bazı kararların anti-demokratik bir yöntemle Parlamento bypass edilerek çıkarılması ciddi tepki doğurdu(Plants,1989;11). Hayek’in sendikalara yönelik eleştirisi, Thatcher döneminde kendine politik açıdan uygulama alanı buldu ve emek piyasası ve ücretlerin belirlenmesinde serbest piyasayı olumsuz yönde etkileyen sendikaların politik sistem içindeki rolünü azaltma amacıyla yasal düzenlemeler yapıldı.

Bu düzenlemeler Hayek’in grev hakkının ortadan kaldırılması gibi radikal taleplerini karşılamaktan doğal olarak uzaktı. Ancak, yapılan bazı düzenlemeler, çoğu durumda üyelerine kıyasla daha militan siyasal tutuma sahip olan sendika yöneticilerinin hareket alanını daraltan, buna karşın karar mekanizmalarında ortalama üyelerin etkisini daha çok artıran niteliği haizdi. Özellikle sendikaların yönetim yapısını hedefleyen bu düzenlemeler yoluyla, işsizlik ve özelleştirmeler karşısında grev hakkını daha az kullanma eğiliminde olan ortalama üyelerin etkisi artırılarak hükümetlerin “korkulu rüyası” olan grevler dolaylı yoldan sınırlandırılıyordu (Auerbach,1993;42,43).

Thatcher ABD ve Japonya’dakine benzer bir yaklaşımla sendikaların politik partilerle bağının zayıf olduğu bir sistem düşünüyordu. 1984’de çıkarılan Sendika Yasası ile sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki bağlar zayıflatıldı, ayrıca işçilerdeki sınıf dayanışmasını zayıflatmak amacıyla işçilerin toplu olarak oturduğu belediye evleri satışa çıkarıldı. 1979’da toplam işgücünün yarısından çoğu sendikalara üye (11.5 milyon) iken 1986’da bu oran % 40’a (9.2 milyon) düştü(Thomas,1992;251).

Hayek’in görüşlerinin, piyasanın engellenmesine yönelik Muhafazakâr rahatsızlığı ve liberal değerlere olan vurguyu beslediği görülmektedir. Hayek, hükümetin görevinin sosyal adaleti sağlamak yada piyasa sisteminde eksiklik olarak görülen unsurları düzeltmeye çalışmak olmadığını, yalnızca

kapitalizmin düzgün işleyebilmesini temin edecek bir hukuki çerçeveyi ve piyasanın rahat bir zeminde işleyebilmesini sağlayacak koşulları kurmakla sorumlu olduğunu savunuyordu (Plants,1989;11). Thatcher bu görüşleri paylaşmakla beraber, Hayekian programın tümüyle uygulanmasının seçmen davranışı açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünüyordu. Bu nedenle radikal programın çoğunu uygulamakta çekingen davrandı, ki bu etkisini en çok Ulusal Sağlık Hizmetleri'ne ilişkin tutumda gösterecekti.

İngiliz Refah Devleti sisteminin özellikle de Ulusal Sağlık Hizmetleri'nin popülaritesi Hayek tarafından "yanlış konumlandırılmış duygusallık" olarak değerlendirildi ve Hayek şefkat/acıma duygusunu insanlığın toplu yaşam döneminin anokranistik bir gölgesi olarak gördü.⁸ Ancak, özellikle savaş sonrası dönemde refah devletine olan kuvvetli inançta da kendisini açığa çıkaran bu duygunun varlığı, sağlık ve eğitim gibi alanlarda radikal bir girişimi politik açıdan imkansız kılıyordu.

Thatcher, kuşkusuz, refah devleti uygulamalarını ve Ulusal Sağlık Hizmetleri'ni değiştirmeye yönelik girişimlerde bulundu, ancak onların temel yapısını değiştirme yönünde çok ciddi bir atılımda bulunamadı. Nitekim, daha 1982'de Ulusal Sağlık Hizmetleri'nde köklü bir değişikliğe gitmeyeceğini, yalnızca etkinliğini geliştirmeye ve maliyetleri düşürmeye çalışacağını belirtti. Thatcher hükümetleri boyunca sağlık harcamaları % 50'den fazla artış gösterdi. Sosyal güvenlik alanında işsizlik yardımı, çocuk yardımı gibi sosyal yardımlar üzerinde kısmi değişiklikler yapılmakla birlikte yardım sisteminin temel prensipleri değiştirilmedi (Riddell,1994;29). Devlet vergiler yoluyla sağlık ve refah devleti uygulamalarını destekledi, ki bunlar Hayek ve Friedman'ın ideallerinden çok uzak uygulamalardı. Özel sağlık sigortası uygulanması yönündeki herhangi bir teşebbüs sosyal yaşamda derinden izleri bulunan kollektivist mantığa karşı açık bir saldırı anlamı taşırdı, ki Thatcher bunun siyasal sonuçlarını ödemeyi gözönüne alamadı. Nitekim, Thatcher hükümetleri boyunca kamuoyu anketlerinde Ulusal Sağlık Hizmetleri'ne olan destek oldukça güçlüydü. Ulusal Sağlık Hizmetleri'nin kısmi de olsa özelleştirilmesi yönündeki politika arayışları çok güçlü bir duvarla karşılaştı. Bu yöndeki bir politika değişikliğine olan karşıtlık zaman içinde daha da artarak 1983'teki % 64 oranından 1989'a gelindiğinde % 74 düzeyine ulaştı, ki bu kamuoyu baskısını Thatcher'in göğüsleyebilmesi çok zordu (Klein,2010;108).

⁸ Hayek'in Ulusal Sağlık Hizmetleri'ne ilişkin görüşlerinin detaylı bir incelemesi için, bkz. John Mohan, "Milburn, Powell and Hayek: For and Against Planning in the NHS", *Journal of Health Services Research and Policy*, Vol. 9, No. 1, January 2004, ss. 54-56.

Hayek'in ekonomide devlet müdahalesine karşıt yaklaşımının Thatcher hükümetinde kendine uygulama imkanı bulduğu bir diğer alan ise özelleştirmeydi. 1980'lerde uygulanan özelleştirme politikaları büyük oranda 1970'li yıllarda yaşanan kamu sektöründe sendikaların gücü ve merkezi hükümetin sektöre müdahalesi gibi sorunlara tepki niteliği taşımaktaydı. Özelleştirme hükümet tarafından öncelikle "başağrısı"nın en çok hissedildiği kamu sektöründeki sendikaların gücünü kırma aracı olarak görülse de temelde Yeni Sağ'ın en temel önermesi olan minimal devlet yaklaşımının doğal bir sonucuydu. Kamuoyunda da, uygulanan kamulaştırma politikasının başarısız olduğu ve bu politikanın terkedilmesi gerektiği yönünde güçlü bir eğilim vardı. Nitekim Thatcher hükümetinin iktidara gelmesinden bir yıl önce yapılan bir ankette kamulaştırmaya destek yalnızca % 13 düzeyindeydi, % 78'lik bir kesim ise bu politikaların bırakılmasını savunuyordu(Lee,1994;248).

Öte yandan, özelleştirme, rekabeti artırarak hizmeti daha verimli ve mükemmel kılma ve tüketici çıkarlarını öncelleme gibi faktörlerden ziyade bizatihi doğası itibariyle mutlak iyi olarak değerlendirilerek kamu sektörünü zayıflatmak amacıyla tercih ediliyordu. Thatcher için özelleştirme, İngiliz ekonomisini geliştirmenin ötesinde sosyalizmin "yozlaştırıcı ve çürütücü etkisini tersine çevirmenin temel araçlarından biri" idi. Özelleştirme yoluyla "devletin gücü azalır, halkın gücü artar"dı ve bu nedenle özelleştirme özgürlük alanını artırmayı hedefleyen bir programın merkezinde yer almalıydı (Thatcher1993; 676)'dan aktaran (Evans, 2013; 36).

İlk aşamada, Thatcher hükümeti -her ülkedeki deneyime benzer şekilde- kamusektöründekarlıfirmalarınözelleştirmesiüzerine odaklandı. Önce 1979-80 döneminde BP, ICL ve Suez Finance Company'nin özelleştirilmesinden sonra 1980-81 yıllarında Ferranti, Fairey, British Sugar'ın tamamı ile British Aerospace'nin çoğu hissesi satıldı. 1981 sonrasında özelleştirmenin ikinci aşaması 1981 ekonomik krizine cevap mahiyetinde ortaya çıktı. Kamu iktisadi teşebbüslerinin verdiği açık ve işsizlik sigortasının artan maliyeti ile birleşen ekonomik gerileme Thatcher'ın özelleştirme programını daha da genişletmesine yol açtı. British Telecom, British Gas, British Airways, British Airports Authority, National Bus Company, British Steel, the Naval Dockyards ve the Royal Ordnance Factories gibi İngiliz kamu sektörünün ana kurumlarının satışı özelleştirmenin aldığı radikal boyutu gösterdi. 1979-1989 arası dönemde devlet sahipliğindeki sanayi işletmelerinin % 40'ı özel sektöre satıldı (Wolfe,1991;243).

British Telecom ve British Gas gibi büyük kuruluşlar sektörde monopol olma özelliklerini devam ettirdi. Özelleştirmeler, özellikle sendikaların ekonomi üzerindeki etkisini oldukça zayıflattı. Sendikalar kamuoyunda geniş çaplı özelleştirme karşıtı bir kampanya yürütmelerine rağmen başarılı olamadı. Özelleştirilmesi hedeflenen kuruluşların yönetimleri özelleştirme kararını genellikle hükümetin sıkı finansal kontrolünden kurtulacakları düşüncesiyle destekledi. Genel müdürün direndiği birkaç durumda ise, hükümet sözkonusu müdürleri görevden alıp yerlerine özelleştirme yanlısı kişileri atayarak sorunu çözdü (Wolfe,1991;250).

Özelleştirme programının başarısı çoğu uzman tarafından geri döndürülemez bir süreç olarak görülmekte, en azından daha önceki formu itibariyle yeniden kamulaştırma anlayışının İngiliz politik yaşamında pek olası olmadığı öne sürülmektedir(Riddell,1989;109,110). Nitekim İşçi Partisi de zaman içinde kamulaştırma konusundaki politik yaklaşımını büyük oranda terketmiş ve iktidarda da özelleştirme politikalarını geri döndürecek bir çaba içine girmemiştir. Hatta bu eğilim Tony Blair tarafından İşçi Partisi programında yer alan ve toplu kamulaştırmayı öngören “Clause 4”ün iptal edilmesi önerisine kadar vardırılmıştır(Pierce 2007).

Parti içerisinde bu sürecin artık neredeyse imkansız olduğu İşçi Partisi Lideri Ed Miliband’ın British Railways’in kısmi olarak kamulaştırılabileceğini söylemesi üzerine çıkan tartışmalarda kendisini açıkça ortaya koymuştur. Miliband eleştiriler karşısında geri adım atmış ve amacının mevcut sorunlara işaret etmek olduğunu, kendisinin “eski moda sosyalist” olmadığını belirtmek zorunda kalmıştır (Dominiczak,2014).

Hayek’in Thatcher’ın politikaları üzerinde etkisi bağlamında din ve gelenek konusunu ele aldığımızda da Hayek’in etkisi açıkça göze çarpar. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Thatcher’ın sahip olduğu Hristiyan inanç sistemi kendi iktidar döneminde uygulama alanı buldu. Thatcher Hristiyanlığın moral değerlerini hükümet adamları ve sivil toplum için gerekli görüp Devlet ile Kilise’nin uyumlu bir kombinasyonunu hedeflemişti. Örneğin fakirliğin ortadan kaldırılmasında devlet yardımlarının değil, Hristiyanlığın vaaz ettiği insanların kendi durumlarını iyileştirme çabalarının etkili olduğunu savundu(Weiss,2011). Hayek 1988’de basılan sosyalizmi eleştirdiği son kitabı “The Fatal Conceit: The Errors of Socialism” (Ölümcül Kibir: Sosyalizmin Hataları)’e kadar din hakkında pek yazmamıştır. Ancak orada açıkça ifade ettiği üzere, sosyal değişimin kendinden doğasına ilişkin hemen hemen her çalışmasında ortaya koyduğu yaklaşımıyla Hayek’e

göre doğallığa terkedilmesi gereken kurumların başında din gelir. Ona göre moral değerlerin bireyler üzerinde etkisi anlamında din önemlidir, ayrıca toplumsal düzenin sağlanmasında da önemli bir rol oynar. İnançların kaybı insanlığı toplumsal düzenin gelişimi konusunda güçlü bir destekten mahrum bırakır (Hayek,1988;137).

Gelenek bağlamında da Hayek'in duruşu açık ve nettir. Sosyal düzenin oluşması anlamında kendiliğinden gelişen pratikler ve kurumlar önemli olup, onların radikal değişimini esas alan planlanmış projelere şiddetle karşı çıkar. Thatcher'ın da yaptığı tamamiyle budur. İngiliz yaşam tarzının ana umdesi olan geleneğe hararetle sahip çıkmıştır. Burada akla gelebilecek tek soru, Thatcher döneminde yasalar ve alınan diğer kararlarla toplumun muhafazakâr değerlerinin sürdürülmeye çalışılmasının liberal değerlerle çelişmediğidir. Ancak Yeni Sağ'a göre bu sorunun cevabı çelişmediği yönündedir. Yeni Sağ tam anlamıyla bu türden bir terkibi anlatır. Hayek'ten mühlhem bu yaklaşımın temel nedeniyse, başta gelenek ve din olmak üzere geleneksel kurumların sol tarafından planlı bir saldırıya zaten uğraması ve Thatcher'ın da uyguladığı politika ve aldığı kararlarla bu saldırıyı/müdahaleyi önleyip kurumları ve onların işleyişini doğal seyrine tevdi ettiklerini düşünmeleridir.

Kürsüden Number 10'e Monetarist Yolculuk

Hayek'in yanı sıra Milton Friedman'ın görüşleri de Muhafazakâr Parti politikaları üzerinde -özellikle de Thatcher'ın ilk dönemlerinde- oldukça etkili olmuştur. Friedman'ın sıkı para politikasına bağlılık ve devletin ekonomi üzerindeki rolünün azalmasının gerekliliği gibi teorileri Thatcher'ın pratik politikalarında açıkça görülür. Bununla birlikte, sıkı para politikası İngiltere'de Thatcher ile görülen yeni bir olgu da değildir. 1974-1979 yılları arasında İşçi Partisi hükümetinin Maliye Bakanı olan Dennis Healey Dünya Bankası'nın enflasyonist ekonomik koşulları stabilize etme amaçlı sıkı para politikası önerilerini özellikle 1976 sterlin krizi sonrası yürürlüğe koymuştu (Bulpitt,1985;25). Ancak Healey'in ekonomi politikası pragmatik ve bir ölçüde de gönülsüzdü, Thatcher'ınki ise evanjelik ve ideolojik bir duruşu yansıtıyordu. Nitekim Thatcher hatıralarında Friedman'ın teorisinin "temel içgüdüleri ve daha önceki döneme ilişkin tecrübeleri ile uyumlu olduğunu" ve teori konusundaki "bu inancının diğerlerini ikna etmede" önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir(Thatcher, 1995;565)'den aktaran (Cooper, 2012;37). Bu çerçevede İngiliz siyasetinde 1976-1979 arası dönem

Keynesyen politikalarından kısmi uzaklaşma, 1979 sonrası dönem ise Keynesyen sistemden radikal bir kopuşa sahne oldu. Bu kopuşta da Friedman çok önemli bir rol oynadı.

Büyük ölçüde Friedman tarafından geliştirilmiş monetarizm, ekonominin gelişmesi için en uygun koşulları enflasyonun giderildiği bir ekonomik yapının üreteceği varsayımıyla fiyat düzeyi üzerinde odaklaşmaktadır. Sıfır ya da sıfıra yakın bir enflasyon oranı ekonomik büyümeyi doğuracaktır. Fiyatlar üzerindeki tek kontrol metodu para arzı yoluyla olabilir. Bu nedenle para arzındaki artış reel kapasitedeki büyüme oranı ile bağlantılandırılmalıdır. Hükümet para basımı yoluyla gelirden fazla kamu harcaması yapma anlayışına direnmelidir. Neyin tüketilmesi gerektiği konusunda karar vermede bireyler ve piyasa, politikacı ve bürokratlardan çok daha iyi olduğu için kamu harcamaları sıkı bir şekilde kontrol edilmelidir (Thomas,1992;85).

Monetarizm, para arzının enflasyonun ana nedeni olduğu ve para arzını kontrol ederek hükümetlerin enflasyon düzeyini kontrol edebileceği ve ülke ekonomisini daha rekabetçi konuma getirebileceği düşüncesi üzerinde temellenmektedir. İşsizlik sorununun giderilmesinde uygulanan Keynesyen politikaların suni olduğu, hükümetin rekabet yeteneği olmayan işletmeleri özel sektöre bırakmasıyla ilk aşamalarda işsizlik oranının büyümesine karşılık serbest piyasanın orta ve uzun vadede bu durumu düzenleyeceği öne sürülür. Eğer kitlesel işsizlik sorunu ortaya çıkacak olursa bu temelde global ekonomik koşullar ve sendikaların piyasaya müdahalesi nedeniyle mümkün olacaktır. Hükümetler işsizlik, enflasyon ya da büyüme oranları konusunda önceden bir belirlemeye giderek ekonomiyi o yönde yönlendirmeden kaçınmalı, yalnızca para arzını kontrol etmeyle ilgilenmelidir(Thomas,1992;89).

1979'da Thatcher'ın iktidara gelişiyle monetarist görüşler güçlü bir uygulama alanı buldu. Monetarizmin Thatcher'ın ekonomi politikasının merkezine yerleşmesinde enflasyonla mücadele hedefinin önceliği önemli bir rol oynadı. Muhafazakârlar 1975'den itibaren enflasyonu spesifik politikalarındaki başarısızlığın yada konjonktürel dalgalanmaların sonucu olarak görmeyi terkederek, İngiliz ekonomisinde uzun dönemli ve derin etkileri olan yapısal bir sorun olarak değerlendirmeye başladılar. Bu perspektifin temel yansıması da, enflasyonla mücadele konusunun İngiliz ekonomisindeki düşüşün tersine çevrilebilmesi için radikal bir yaklaşımla ele alınması oldu(-Tomlinson,2012;62). Bu çerçevede para arzının kontrolü ön plana geçti ve resmi gelir politikaları terkedildi. Ekonomide savaş sonrası dönemin geleneksel talep düzeyini ayarlamayı esas alan yaklaşımı bırakılarak tam istihdam

hedefinden vazgeçildi. Makro ekonomik politikanın ana hedefi kamu harcamalarını sınırlandırma ve para arzının büyümesinin kontrolü yoluyla enflasyonu düşürme oldu. 1960 ve 1970'lerde hakim olan sterlinin değerini düşürerek uluslararası piyasalarda rekabet imkanını artırma anlayışı yüksek enflasyona yol açtığı gerekçesiyle reddedildi. Mikro ekonomi alanında özel sektör ücret düzenlemeleri, kiralar ve döviz değişim oranları üzerindeki tüm sınırlandırmaların kaldırılmasının yanı sıra emek piyasasında tekel mahiyetindeki unsurlar kaldırılmaya çalışılarak talepten ziyade arzı artırma hedeflendi. Gelir ve sermaye vergileri azaltılarak serbest teşebbüs teşvik edildi (Riddell,1989;17,18).

Sanayi alanında monetarist politikaların sert yüzü işsizlik oranlarının artışı ile ortaya çıktı. Thatcher iktidara geldiğinde % 5 olan işsizlik oranı üç yıl içinde iki katına yükseldi ve 1985'de % 12 düzeyine kadar ulaştı. 1986'dan itibaren işsizlik oranlarında kısmi bir düşme yaşanmasına karşın 1988'de hala % 9.5 düzeyindeydi, ki İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde işsizlik oranlarının genelde % 2'lerde seyrettiği ve en çok % 5'e çıktığı göz önüne alınırsa Thatcher döneminde işsizlik konusunun ne denli önem arz ettiği daha iyi anlaşılabilir (Towers,1989;164). Her ne kadar kamuoyu desteği yüksek de olsa işsizliğin artışı konusu Thatcher hükümeti için bile bazı sorunlara yol açtı; işsizlik derecesini gizleme girişimleri bunun açık bir göstergesiydi. Politik açıdan işsizliğin yolaçtığı problemler, kaçınılmazlığı vurgulanarak gölgelenmeye çalışıldı. Ancak Thatcher hükümeti bu çabasında önemli oranda başarılı oldu. İngiliz siyasal yaşamında, ülkedeki işsiz sayısının bir milyonu aşması durumunda iktidarın seçimleri kaybedeceği şeklindeki yaygın kabul gören hipotez, Thatcher'in 1983 seçim zaferi ile geçersizleşti (Holmes,1985;191). İşsiz sayısı üç milyona ulaşmasına karşın Thatcher işsizliğin artışında hükümetinin hatasının olmadığı, İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi durumunda işsizliğin azalmayacağı konusunda halkı önemli ölçüde ikna edebildi (Dunleavy&Husbands,1985;150).

İki genel seçim dönemi boyunca ekonomik sorunlarla boğuşan Muhafazakâr Parti daha radikal önlemler alma ihtiyacı hissetti ve bu girişimler Poll Tax'ın (Kelle Vergisi) uygulamaya sokulması ile sonuçlandı. 35 milyon seçmenin yalnızca 18 milyonu vergi ödüyordu, her yetişkinin tabii olacağı bir yeni vergilendirmenin bütçeyi artıracacağı ve sorunların çözümüne katkıda bulunacağı düşünüldü. Bu yasal düzenleme mali liberalizm prensibini yerel vergilendirmeye transfer ediyordu. Yeni yerel yönetim vergilendirme sistemi şu prensibe dayanıyordu: Bütün herkes yerel yönetim hizmetlerinden

eşit oranda yararlandığı için herkes eşit oranda ödeme yapmalıydı. Bu sistem kişinin vergi ödeme imkanını gözardı ediyordu ve bu yönüyle en çok toplumdaki alt sosyo-ekonomik gelir gruplarındaki kesimin üzerine yük yükliyordu. Fakat hükümet bu eleştirileri, adalet kriterinin sosyal adalet nosyonu olmadığı, kullanımın genelliğinin ödemenin de genelliğini doğurması gerektiği görüşüyle karşıladı. Hizmetlerdeki azalmanın ya da birçok yerel organ tarafından konulan yüksek oranlı vergilerin bu prensibin sonucu olup olmadığı muğlak olmakla birlikte, yaşanan uygulamalar yoğun protesto ile karşılandı ve hükümet bu politikadan geri çekilmek zorunda kaldı(Lee,1994;41-51).

Öte yandan, vergilendirmede genel strateji toplam yükü azaltmak ve sistemi doğrudan vergilerden dolayı vergilere doğru yönlendirmektir. Toplumun üst ekonomik kesimlerinin vergilendirilmesinde yapılacak ciddi düşüşün girişim ruhunu artırarak sonuçta toplumun tüm kesimlerin yararı ile sonuçlanacağını öngören neoliberal görüş uygulamaya geçirildi. Gelir vergisinde en üst vergi oranı % 98'den % 40'a, ortalama vergi oranı ise % 33'den % 25'e düşürüldü(Denzau & Roy,2004;66). Verginin azaltılması doğrudan bireylere bir katkı anlamı taşıdığı için bu uygulama popülist bir girişimdi ve kamuoyunda çok olumlu karşılandı (Thomas,1992;121). Ancak hizmetlerde azalmanın bireysel açıdan ne tür bir yarar sağlayacağı halkın çoğu için belirsizdi, nitekim Ulusal Sağlık Hizmetleri'nin popüler oluşu bunun en açık göstergesidir. Sunulan hizmet ile vergilendirme arasında doğrudan bir bağ olmasına rağmen, toplumun çoğu vergi kesintisinin hizmetlerin de azalması sonucunu doğuracağını kabullenmek istemedi. Muhafazakâr Parti hükümetinin ümidi, vergileri ve hizmetleri azaltarak, tüketicileri başta sağlık olmak üzere refah devleti hizmetlerini özel firmalar yoluyla karşılamaya yönlendirmek ve bu konularda yükün devletin sırtından kalkmasını sağlamaktır.

Vergilerdeki azalma, tüketicinin elindeki paranın başka yöne aktarılması ve dolayısıyla görece bir zenginlik samsınının doğmasına ve yaşam standardında yükselmeye yolaçtı. 1983'den sonra kişi başına düşen harcanabilir gelir düzeyi – başlangıçta yılda % 2.25 oranında olmak üzere - hızla yükseldi, 1986-87'de bu oran % 3'ün üzerine çıktı ve 1988'de ise neredeyse % 4'e ulaştı(Riddell,1989;27). Sonuç, Muhafazakârların 1987 seçim zaferiydi, tabii ki arkasından gelecek enflasyonla birlikte. Para arzındaki artışın göreceli bir zenginlik algısı doğurması tüketimi artırarak enflasyonist eğilimleri kamçılıdı. 1986'da % 3.6 olan enflasyon, 1987'de % 4.9, 1988'de % 6 ve

1989'da % 7.1 düzeyine ulaşarak dört yıl içinde neredeyse ikiye katlandı (O'shaughnessy,1994;107).

Çoğu uzman enflasyonun, hükümetin para arzını kontrol etmedeki başarısızlığından kaynaklandığını öne sürdü. Nitekim, başta Friedman olmak üzere birçok monetarist, sonuç alınamamasının nedeni olarak hükümetin monetarist politikaları yeterince takip etmemesini ve Merkez Bankası'nın bu konuda süreç içindeki başarısızlığını gösterdi. Friedman, bürokrasinin monetarist politikalara muhalefetinin yanı sıra Thatcher'in kendi partisi içinden de ciddi bir muhalefetle karşılaşmasının programın uygulanabilmesinin önünde engel teşkil ettiğini ileri sürdü (Frazer,1982;530).

Gerçekten de Thatcher başlangıçta evanjelik bir tavırla benimsediği monetarizmden zaman içinde daha pragmatik bir tavra yönelmişti. Nitekim bazı uzmanlar dönemin monetarizm deneyimini üç aşamalı bir süreç olarak tanımlayarak "monetarizm"den "pragmatik monetarizm"e oradan da son olarak "pragmatizm" aşamasına evrildiğini ifade etmektedir (Woodward,2004;159). Monetarist politikaların uygulanması konusundaki bu değişim, yöneticileri önceki dönemde olduğu gibi enflasyonla mücadeleye yönelik politika arayışı ile başbaşa bıraktı.

Sonuç

Bir taşra tüccarının kızı olarak Oxford'da eğitim görüp, -İngiltere'de çok sık rastlanmayacak şekilde- siyasal yaşamın en doruk noktalarına kadar tırmanan Margaret Thatcher, yaşamının her döneminde -muhafazakâr değerlerle bezenmiş- liberal bir insan olmuştur. Ancak onun iktidardaki karar ve uygulamalarıyla ortaya çıkan liberalizmi geleneksel liberalizm yahut radikal liberalizmden farklıdır. Bunun asıl nedeni de yukarıda ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı gibi kendisinin Hayek ve Friedman gibi Yeni Sağ'ın iki temel düşünüründen etkilenmiş olmasıdır.

Bir siyasetçinin düşünürleri birebir her boyutta takip etmesi siyasetin ve liderliğin doğasına aykırıdır. Hem her zaman birebir örtüşme görülmez hem de başlanılan bir uygulama aynı kulvarda ve heyecanda sonuna kadar gitmez. Ancak Hayek ve Friedman özelinde Thatcher Hükümetleri olayı bu etkinin kolayca gösterildiği örnekliklerden olup belki de tarihte bu ölçüde etkileşim sembolize edilen İskender ve Aristo ilişkisinde görülebilir.

Friedman özelinde onun liberalizmde durduğu yer konusunda ciddi bir tartışma yaşanmasa da, Hayek'in pozisyonu yer yer tartışmalara sebep olmuştur. Bazı yazarlar Hayek'i klasik liberalizmin bir temsilcisi olarak görmekte

birlikte genel kanı onun “Yeni Sağ”ın başat düşünürü olduğu yönündedir. Hayek gibi “güzergah kurucu” liberal düşünürlerin eklektik bir tarzla liberalizm içerisinde belli dönemlerle ilintilenmeleri mümkündür. Ancak Hayek tam anlamıyla içerisinde önemli oranda muhafazakâr değerleri barındıran liberalizmin 1970’lerde ortaya çıkmış özel bir terkibi olan Yeni Sağ’ı temsil eden bir düşünürdür.

Hayatının her aşamasında muhafazakâr değerlerle bezenmiş bir liberalizmi temsil eden Margaret Thatcher için Hayek’in fikirleri mükemmel -konjektürel ve politik- bir örtüşmeye karşılık gelir. Hayek başta bir güzergah belirleyici olarak Thatcher hükümetlerinin rotasını belirlemiş ve akabinde liberalizmin ana dört kavramı olan *birey*, özgürlük, *serbest piyasa* ve *hukukilik* ilkeleri doğrultusunda makalede ayrıntılı olarak açıklandığı üzere ekonomi de dahil siyaset ve toplumun bütün alanlarında Thatcher’ın liderliğindeki Muhafazakâr Parti’yi etkilemiştir.

Friedman’ın etkisi ise –doğası gereği- bu ölçüde şumüllü değildir, daha çok ekonomiye hasredilmiştir. Friedman’ın devletin ekonomi üzerindeki rolünün azalmasını savunan pür liberal görüş doğrultusunda sıkı para politikasını savunan monetarizmi Thatcher hükümetleri üzerinde –özellikle de ilk döneminde- çok etkili olmuştur. Her ikisinin bu etkisini anlamlı kılan şey de; 1970’li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krize, Liberalizmin Keynezyen politikaları terk ederek verdiği Yeni Sağ cevapta iki düşünür ve bir siyasetçiyi buluşturan terkipçi özdür.

Kaynakça

- ADDİSON, Paul, (1994). “*The Road to 1945: British Politics and the Second World War*” London: Random House.
- AUERBACH, Simon, (1993). “Mrs Thatcher’s Labour Laws: Slouching towards Utopia?”, *Political Quarterly*, Vol. 64, No. 1.
- BAIRD, Charles W., (2005) “Hayek on Labour Unions”, (<http://archive.hrnhollis.com.au/articles/hrn-baird1.pdf>).
- BULPİTT, Jim, (1985). “The Discipline of the New Democracy: Mrs Thatcher’s Domestic Statecraft”, *Political Studies*, Vol. 34, No. 1.
- CHARNLEY, John, (1998). “*A History of Conservative Politics, 1900-1996*” London: Macmillan Press.
- COOPER, James, (2012). “*Margaret Thatcher and Ronald Reagan: A Very Political Special Relationship*” Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- CREWE, Ivor, (1993). “The Thatcher Legacy”, Anthony King et al (Ed.), *Britain at the Polls 1992*, Chatham, NJ: Chatham House Publishers.

- CREWE, Ivor, (1989). "Values: The Crusade that Failed", Dennis Kavanagh & Anthony Seldon (Ed.), *The Thatcher Effect: A Decade of Change*, Oxford: Oxford University Press, 1989.
- DENZAU, Arthur T. & Ravi K. Roy, (2004). *Fiscal Policy Convergence from Reagan to Blair: The Left Veers Right*, London: Routledge.
- DOMİNİCZAK, Peter, (2014). "Ed Miliband Accused of 'Socialism' as He Suggests Re-nationalising Railways", *The Telegraph*.
(<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/ed-miliband/10807499/Ed-Miliband-accused-of-socialism-as-he-suggests-re-nationalising-railways.html>).
- DUNLEAVY, Patrick & Christopher Husbands, (1985). *British Democracy at the Crossroads* Winchester: Allen & Unwin.
- EVANS, Eric J., (2013). *Thatcher and Thatcherism*, Abingdon: Routledge.
- FRAZER, William, (1982). "Milton Friedman and Thatcher's Monetarist Experience", *Journal of Economic Issues*, Vol. 16, No. 2.
- GARNER, Robert & Richard N. Kelly, (1993). *British Political Parties Today* Manchester: Manchester University Press.
- GREENLEAF, William Howard, (2003). *The Ideological Heritage* Oxfordshire: Routledge.
- HAMES, Tim & Andrew Adonis, (1994). "Introduction: History, Perspectives", Tim Hames & Andrew Adonis (Ed.), *A Conservative Revolution? The Thatcher - Reagan Decade in Perspective*, Manchester: Manchester University Press.
- HAYEK, Friedrich A., (1949). "Intellectuals and Socialism", reprinted from *The University of Chicago Law Review*. (<https://mises.org/etexts/hayekintellectuals.pdf>).
- HAYEK, Friedrich A., (1960). "Why I Am Not a Conservative", in *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press. (<http://www.cato.org/sites/cato.org/files/articles/hayek-why-i-am-not-conservative.pdf>).
- HAYEK, Friedrich A., (1980). "Letter to the Times".
- HAYEK, Friedrich A., (1988). *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism* Chicago: The University of Chicago Press.
- HEYWOOD, Andrew, (2007). *Political Ideologies* New York: Palgrave Macmillan.
- HOLMES, Martin, (1985). *The First Thatcher Government 1979-1983: Contemporary Conservatism and Economic Change* Boulder: Westview.
- KAVANAGH, Dennis A., (1990). *Thatcherism and British Politics: The End of Consensus?* Oxford: Oxford University Press.
- KLEİN, Rudolf, (2010). *The New Politics of the NHS: From Creation to Reinvention* Abingdon: Radcliffe.
- L'ETANG, Jacquie, (2003). *Public Relations in Britain* Oxford: Routledge.
- LAWSON, Nigel, (1992). *The View from No.11* London: Bantam Press.
- LEACH, Robert, (1983) "Thatcherism, Liberalism, and Tory Collectivism", *Politics*, Vol. 3, No. 1.
- LEACH, Robert, (1987). "What is Thatcherism", Martin Burch & Michael Moran (Ed.), *British Politics, A Reader*, Manchester: Manchester University Press.
- LEE, Geoff, (1994). "Privatisation", Bill Jones (Ed.), *Political Issues in Britain Today* Manchester: Manchester University Press.

- LEE, Geoff, (1994). "Town Hall versus Whitehall", Bill Jones (Ed.), *Political Issues in Britain Today*, Manchester: Manchester University Press.
- MARGARETH Thatcher Foundation, "Thatcher, Hayek & Friedman", (<http://www.margaretthatcher.org/archive/Hayek.asp>).
- MOHAN, John, (2004). "Milburn, Powell and Hayek: For and Against Planning in the NHS", *Journal of Health Services Research and Policy*, Vol. 9, No. 1, January.
- O'SHAUGHNESSY, Terry, (1994). "Economic Policy", Andrew Donis & Tim Hames (Ed.), *A Conservative Revolution? The Thatcher-Reagan Decade in Perspective*, Manchester: Manchester University Press.
- PIERCE, Andrew, (2007). "How Blair Forced Nationalisation upon Labour", *The Telegraph*. (<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1556871/How-Blair-forced-nationalisation-upon-Labour.html>).
- PİRİE, Madsen, (1987). "Why F. A. Hayek is a Conservative?", Adam Smith Institute. (<http://www.adamsmith.org/sites/default/files/resources/HayekConservative.pdf>).
- PLANTS, R., (1989). "Ideology", Andrew Gamble & Henry Drucker (Ed.), *Developments in British Politics*, Vol. 2, London: Macmillan.
- RANELAGH, John, (1992). "Thatcher's People" London: Fontana.
- RİDDELL, Peter, (1994). "Ideology in Practice", Tim Hames & Andrew Adonis (Ed.), *A Conservative Revolution? The Thatcher - Reagan Decade in Perspective*, (Manchester: Manchester University Press.
- RİDDELL, Peter (1989). "The Thatcher Decade: How Britain has Changed during the 1980s" Oxford: Blackwell.
- THAİN, Join, (1992). "Government and the Economy", Bill Jones & Lynton Robins (Ed.), *Two Decades in British Politics*, Manchester: Manchester University Press.
- THACTHER, Margaret, (1993). "The Downing Street Years" New York: Harper Collins.
- THATCHER, Margaret, (1995). "The Path to Power" London: Harper Collins.
- THOMAS, Graham P., (1992). "Government and the Economy Today" Manchester: Manchester University Press.
- TOMLİNSON, Jim, (2012). "Thatcher, Monetarism and the Politics of Inflation", Ben Jackson & Robert Saunders (Ed.), *Making Thatcher's Britain*, Cambridge: Cambridge University Press.
- TOWERS, Brian, (1989). "Running the Gauntlet: British Trade Unions under Thatcher, 1979-1988", *Industrial and Labor Relations Review*, Vol. 42, No. 2.
- TURNER, Rachel S., (2011). "Neo-Liberal Ideology: History, Concepts and Policies" Edinburg: Edinburg University Press.
- WEİSS, Antonio E., (2011). "The Religious Mind of Mrs Thatcher" Margaret Thatcher Foundation, (<http://www.margaretthatcher.org/document/112748>).
- WOLFE, Joel, (1991). "State Power and Ideology in Britain: Mrs Thatcher's Privatization Programme", *Political Studies*, Vol. 39, No. 2.
- WOODWARD, Nicholas, (2004). "The Management of the British Economy, 1945-2001", Manchester: Manchester University Press.